

látta a lengyel sas hősi halálát, a mint az orosz kétféjű sas rá lecsapott.

A kétféjű sas jelentőségét és eredetét megtalálhatjuk Szent Jánosnak a jelenésekről szóló könyvében, hol az evangélista a »bíró« nak segédkező negyedik lelkes állatról, a kétféjű sasról ír . . . de megtaláljuk a régi katolikus prédikátorok beszédeiben is, ha Krisztus kettős egyéniségéről — isteni küldetéséről és emberi természetéről írnak s ha az egy személy által képviselt egyházi és világi hatalmat kívánják jelképezni.

A kétféjű sas már a régi Assyr és egyiptomi emlékeken is látható,¹⁾ mindazonáltal a római szent-sas feltűntekor nyert benne határozott kitejezést a birodalom azon hatalmi tényezője, amelyben nemcsak a világi, hanem az egyházi fenhatóság is megnyilatkozik.

Kitűnik a kétféjű sasnak ez a jelentősége abból is, hogy az eredeti birodalmi kétféjű sas fején nem a manap látható császári korona, hanem az isteni rendeltetést visszatükröző »dicsőfény« volt, csak a későbbi uralkodók ékesítették a sasfejeket országuk koronájával s adták jobbjukba a jogart, baljukba pedig az ország almáját — akkor, midőn madaruk már világszerte ismeretes volt s kettős hatalmi tényezőjüket ki sem vonta többé kétségbe.²⁾

Az uralkodóház Zsigmond császár óta tekinti czímerének a kétféjű sást, a madár fején egy-egy arany korona, arany karmaiban pedig a csodatevő kard és az elmaradhatlan ország almája van a királyi ház czímerével (Ausztriának nincs czímere, a kétféjű sas ép úgy, mint a sárga-fekete szín, az uralkodóház jelvénye!).

Az orosz kétféjű sasban annyival inkább kifejezésre jut a világi hatalom mellett az egyházi, amennyivel több befolyást gyakorol ott a pápaságot el nem ismerő czári hatalom. Az orosz kétféjű sas csak abban különbözik a Habsburg-ház jelképes madarától, hogy piros karmaiban kard helyett buzogányt tart és hogy mellén a sárkányt legyőző »Szent György« látható.

Még egy európai kétféjű sas ismeretes, a montenegrói, a hol azonban a jeles madárnak csak egy korona jutott, mellén pedig egy arany orosz/án látható, egyébként ennek is arany csőre s piros nyelve van s ez is öröködni látszik a jogar és birodalmi alma felett.³⁾

Európán kívül az Egyesült Államok villámokat markoló kesely-színű sasmadara szerepel, mely csőrében a jelmondatát viselő vörös szalagot lobogtatja.

Említést érdemel még a mexikói sas, mely tengerből kiálló sziklán ül s arany csőrében zöld kígyót marcangol.

Krenedits Ferencz.

Bárony István tollából egy új, kétkötetes regény jelent meg Singer es Wolfner kiadásában. A karácsonyi nagy könyvtorlásban az olyan »csendes« írónak — mint a milyen Bárony István — a könyvei alig tűnnének fel, ha maga a könyv nem volna irodalmi esemény. Bárony alkotó ereje egyre fejlődik; az ő ideái nem kapaszkodnak az égbe, kifíczamított nyelven sem igyekezik hatni, de azért az ő könyvei eldicselkedhetnek azzal, a mivel csak igen kevés könyv. — azokat igazán olvassák, élvezik és terjesztik a jó, előkelő ízlésű emberek közt. Ezek a kiváló tulajdonságok jellemzik az *Ingovány* című kétkötetes regényét is, amelyet olvasóink figyelmébe ajánlunk.

¹⁾ Marczali nagy képes világtörténete a 19. dynasztiában Kis-Ázsia közepé felé vonuló khititákról szólván, rajzában bemutatja a »Boghaz« sziklába faragott képszoBrokat s többek között a khitita férfiak és nők ünnepi menetét: a kiválóbb alakok hieroglyphájukat kezükben tartva, az egyik oroszlánon, a másik leopárdon, két nő pedig kétféjű sas felett áll, ugyanezen műben szintén képpen látható egy az »őjuki« palota kapujára vésett kétféjű sas, midőn ugyanez mint a khitita népek jelképes madara, Kelet és Nyugat támadása felett öröklik.

²⁾ Téves tehát azon állítás, hogy a római birodalom kettéhasadását kívánja jelképezni a kétféjű sas.

³⁾ Fiume czímere is egy kétféjű sas, a mely azonban mindkét fejével egy irányba néz.

ORNITOLÓGIA.

A fülemile-sitke (*Calamodus melanopogon* Temm.) fészkeléséről.

E rokonszenves mocsári posztát Magyarországon már 1835 óta ismerjük ugyan, de fészkelését kevesen figyelték meg részletesen. Midőn madarászaink a Budapesten megtartott II. nemzetközi ornithologiai kongresszus ötletéből az 1900-ban létesített vonulási megfigyelő-állomásokon az ország több vidékén kutattak, a velencei tónál *Chernel* István gyűjtött néhány fülemile-sitke fészket és tojást. A kongresszus tagjai, főleg az oologusok előtt a bemutatott fészkek és tojások a legnagyobb ritkaság számba mentek, mert a fülemile-sitke fészke és tojásaival abban az időben még egy gyűjtemény sem dicsekedhetett.¹⁾

Az 1892. év húsvéthetében, ilyen tojásokat szerzendő, meglátogattam a Velencei tó nádasait s két napi utánjárás után kedvezett a szerencse: apr. 14-én ráakadtam az első fészkekre, benne négy tojással. Noha akkor már tudva volt, hogy a fülemile-sitke fészkelése fajrokonaiét jóval megelőzi, mégis be kellett látnom, hogy az idő a fészekkeresésre még korai volt. Ezért két héttel később megismételtem a kirándulást. Apr. 30 án ismét a gyönyörű nádrengeteget jártam és — jóval nagyobb szerencsével. Több fészkealjra bukkantam s módomban volt a madarat *költéshelyén* megfigyelni.

A fülemile-sitke kedvencz fészkelési helyét a nádasokban, a halászság útja mentén választja meg, a hol a varsák állanak s a hol ezeket úgy szárítják, hogy a nádat megtörik és megcsomózzák, a minek azután »baba« a neve. Az ilyen »varsababák« a fülemile-sitke-fészkek netovábbjai, mert a csomó mint boltozat szolgál s felülről az időjárás minden viszontagságától megvédi a kis madárhajlékot.

»Babák« híján a *Calamodus melanopogon* a czímer nádban építi fészket s csaknem mindig az arrafelé vezető utak közvetlen közelében, vagy más ritkásabb helyen. Néha azonban a lápokban, belső nádszigeteken út nyantát s fészket 30—70 cm. magasságban rakja a víztükör felett. Fészke hasonlít az *Acrocephalus phragmitis* Bechos fészkeéhez, csak kissé szabálytalanabbul van rakva. 9—14 cm. magas, átmérője 7—9 cm. Külső fele különböző anyagból: nádlevelek, sás és száraz fűből készült. A fészkeből meglehetősen mély, igen sima és finom fűvekkel, főleg nádkalászokkal bélelt, melyek gyakran a fészkek széle fölé is kinyúlnak.

A fészkek is különbözők, de még sokkalta változatosabbak a tojások. Megesik, hogy ugyanazon fészkealj tojásai eltérők nagyság és alakra nézve is. A legtöbb fészkealj, mely az első költéskor négy (nagyritkán öt), a második költéskor három, vagy négy darabból áll és igen hasonlít az *Acrocephalus phragmitis* Bechst. félek tojásaihoz, egyesek azonban a *Motacilla flana* L. tojástypusára emlékeztetnek.

A fülemile-sitke tojásokat két csoportba oszthatjuk. Az egyiknél a felszín rajza egyenletesen borítja az egész tojást, de emellett az alapszín a rajzolatok között mindenütt kivehető. A másik csoportban a tojások csaknem egyszínűek, minthogy az egész rajzolat roppant finom és

¹⁾ A Kutter-féle gyűjteményben állítólag 2 tojás volt, eredetük azonban bizonytalan.

tömör, úgy hogy teljesen összefolyik; ez utóbbi jelenség ritkább. Eddig egy kezemhez került tojásnál sem voltam képes a foltoknak csak némileg is koszorúalakban való rendezkedését megállapítani. A vastagabb végen vannak ugyan fekete hajszálvonalak, de ez a viszony is csak esetleges. A tojások alapszíne zöldes, vagy világos-sárgásbarna színjellegűt visel, de csekély árnyalattal mindig halaványabb, mint az *Acrocephalus phragmitis* Bechst. tojásokon mutatkozik.

Egész világos, majdnem fehér alapszínű tojások felette ritkák s kivételes eltéréseknek tekinthetők. Az átetsző tojásnév színe is a fenvázolt színjellegű. A finom foltrajzolat kétféle szín: a hamvas szürke s az olajbarna vegyülete. Némely tojásnál a hamvasszürke némileg nagyobb összeérő foltokat képez. A tojások hosszátmérője 17—18,5^{mm}, harántátmérője 12,5—14^{mm}. Az általam le-mért tojások súlya 8,5 és 9,5 ctm. közt ingadozott. A költés ideje több évi megfigyeléseim alapján ápr. közepétől jun. közepéig tart s bár túlnyomó részben a tojó végzi a költés feladatát, mégis ismerek eseteket, a midőn hím és tojó felváltva költöttek.

Fiatalon felnevelt tülemile-sitkék a fogság és szobaleledelhez könnyen szoknak, de a fogságban levők egyhangú dala, különösen a hímé, nem igen gyönyörködtet s a szabadban élőkét meg sem közelíti.

Cerva Frigyes.

A kakasmezű fácántyúkokról.

A kakasmezű fácántyúk nem ritka jelenség. A kakasmezűség esete tapasztalás szerint igen vén fácántyúkoknál szokott előfordulni és a legtöbb esetben az ivarszervek elcsatnyulása következtében beálló meddőségnek (nemi képtelenségnek) az eredménye. Az oly pagonyokban, hol a fácántyúkok túlságos kiméletben részesülnek s évente csak nagyon kevés kerül lövés alá belőlük, különösen gyakran találkozunk a mezenek ily paradoxon eseteivel, mert az ily helyeken egyes tyúkok aránylag igen magas kort érnek el. Egyébiránt a kakasmezűség nemcsak a vadon tenyésző, de a mesterségesen tenyésztett fácánok közt is elég gyakori jelenség. Az ily mezű tyúkok első pillanatra fiatal, még tökéletesen ki nem fejlődött és ki nem színesedett kakasoknak látszanak, azonban behatóbb szemle után a jóval kisebb testalkat, halaványabb színezet, jelentéktelen szemrözsza és kivált a sarkantyúk hiánya fölvilágosítanak a dolgot mibenállása felől, mert ezek a külső jegyek csatlakozatlanok és mindig tyúkra vallanak, a mit a bonczani adatok is minden esetben igazolnak. Általában a tollazat hasonlósága — a kakasmezű tyúkot a kiszínezett fácánkakassal összehasonlítva — sohasem tökéletes, csak kisebb-nagyobb mértékben föllépő hasonlóságról lehet szó, mihez a kakas tollazatán előmlő jellegzetes fémfény járul; a fark azonban majdnem tökéletesen kakaszerű s oly hosszúra nő, hogy nincs vadász, ki röptében a kakasmezű fácántyúkot — épen a hosszú farka miatt — kakasnak ne tartaná, illetve össze ne tévesztené a kakassal. Főntebb említém, hogy a kakasmezűség öreg tyúkok tulajdonsága és a tudomány is azt vallja, hogy kizárólagosan az öreg tyúkok öltenék csak fel a kakas ragyogó mezét. Folyó évi november hó 20-án gróf *Desseffy Dénes, Alajos és Béla* urak küldtek nekem tudományos vizsgálat céljából (e helyen is fogadják érte hálám kifejezését!) egy kiválóan szép és szokatlanul erős kakasmezű fácántyúkot, mely királytelki uradalmukban november hó 19-én tartott nagy vadászat alkalmával lőtt fácánok közt találatot. Ez a kakasruházatú fácántyúk-példány azért felette érdekes, mert egyenesen megczáfolja a tudományt azt az állítást, mintha a kakasmezűség kizárólag csakis az öreg tyúkok sajátja volna. — Ugyanis ez a példány — mint tüzetes vizsgálatom folytán kitént — egy bár teljesen kinőtt, kitollazott, azonban *idei*, tehát teljesen *fiatal* példány volt.

Lakatos Károly.

VADÁSZAT.

Az apróvad befogása s kamarákban való átteleltetése.

Hogy a tenyésztésre szánt fácán- és fogolyállomány jobban biztosítható a télen át való eltartás által, szokás a fentartott állomány egy részét a zordonabb időjárás beállta előtt befogni s e célra berendezett kamarákban s ketreczekben átteleltetni. De vérfel-frissítés szempontjából más vidékre való szállítás végett is szokták a fácán és fogoly befogását eszközölni.

A *fácánbefogás* legelterjedtebb módja a *csapóval* való befogás. Kétféle csapót használnak e célra, az egyik a *félszer-csapó*, a másik a *csapóháló*. Utóbbi négyezett faráma, melyre lazán s kissé redősen, háló van alkalmazva. Ez a készség rézsútosan álló léctámasztóra, vagy kerek, vékony rúdra támaszkodik (ha fel van állítva — helyesebben támasztva), melyet ha a hozzákötött erős zsinog, vagy vékony kötél segítségével kirántunk a ráma alól, a készülék lecsapódik s az alatta levő fácánokat leborítja. — Ez a praktikus fogóeszköz hordozható lévén, a szükséghez képest bárhol felállíthatjuk. Fogásra állítva, szemes eleséget hintünk alá s arra vigyázunk, nehogy a lecsapódó háló fakerete fácánt érjen s azt agyonüsse, miért is csak akkor rántjuk ki a peczket, ha a madarak lehetőleg már a háló középpontja alá kerültek. A peczerek (vagyis támasztó-fára) kötött zsinognek jó hosszúnak kell lenni, hogy a háló kezelője kellő távolságra helyezkedhessen el (persze jól fedő búvóhelyen) a hálótól. A *félszer-csapó* (vagy egyszerűen *csapó*) állandó berendezésű fogóeszköz a fácánok etetőhelyén, illetve az etető fölé alkalmazva és körülbelül oly nagyságú, mint maga az etető; áll pedig hámozatlan 4—6 cm. átmérőjű dorongokból, melyek úgy illesztendők össze, hogy azok egy rendes, az etető hossz- és oldalterjedelmének megfelelő négyszöget képezzenek, vagyis egy olyan négy-szögletes rámat, mely a már ismertett *csapóháló* keretének megfelel. Ugyanez avultas fenyőléczekből is összeilleszthető. — Ennek a négy-szögnek felső részére vastag vászonfedőt alkalmazunk (rászögezzük), melynek közepén jobbról és balról egy-egy zsinoggal beköthető olyan nagyságú lyukat vágunk, hogy azon a fogott fácánt akadálytalanul ki lehessen venni. Az etetővel szemben építjük a megfigyelő gunyhót. Ennek a gunyhónak akkorának kell lenni, hogy az egy embernek álló és fekvő helyzetben megfelelő nagyságú legyen. A gunyhó talaja szalmával vastagon befödendő, hogy kényelmes, illetve puha aljúl szolgáljon a befogással megbízott egyéneknek, ki kénytelen néha órákat hasonfekve tölteni és fedetlen talajon könnyen áthülhet. A gunyhó nádból, zsúpszalmából, de szükség esetén kukoricaszárból is építhető; hátsó felén egy kis bejárót szalma-ajtóval kell rá alkalmazni, elől pedig (nem igen magasán a földtől) egy oly nagyságú lyuk hagyandó rajta, hogy azon át az etetőn történtek megfigyelhetők legyenek. Ezen kis ablak-féle nyílás alatt